

De Martin Luther King van Europese jonge moslims

Tariq Ramadan: 'Het idee dat ze hier niet gewent zijn, gebruiken migranten als een argument om zich te isoleren. Zo maken moslims zichzelf tot lijdend voorwerp.'

Bas Bogaerts

Toehoorders in de Al Khalil-moskee in Sint-Jans-Molenbeek. Van de 750 zitjes is slechts een vierde voor vrouwen gereserveerd.

Bas Bogaerts

Tariq Ramadan spreekt zijn aanhang toe in de Al Khalil-moskee: 'It's time for change. Schud die slachtofferrol van je af.'

Bas Bogaerts

Zijn tong is even scherp als zijn op maat gesneden pak: de Zwitserse denker Tariq Ramadan (49) pleit vurig voor zelfbewuste islamieten die hun democratische krachten ten volle benutten. Jonge Europese moslims aanbidden Ramadan. Critici verketteren hem als een heimelijke fundamentalist. 'Hoe meer er naar mij geluisterd wordt, hoe gevaarlijker ze mij vinden.'

SOFIE VANLOMMEL

aida, een opgeschoten tiener met golvend zwart haar, staat met haar moeder te popelen voor de gesloten garagepoort van de grote Al Khalil-moskee. Voor zover popelen mogelijk is bij temperaturen onder het vriespunt. Ze zijn speciaal uit Oudergem in de groene Brusselse rand afgezakt om Tariq Ramadan te horen spreken in Sint-Jans-Molenbeek. Haar ogen worden zacht als de naam van de islamprofessor valt. "Een fantastische man", zegt Saida. "Zo intelligent. Tijdens zijn lezingen hangt er altijd een speciale sfeer. Het is echt..." Ze weegt haar woorden. "Emotioneel."

Saida en haar moeder "volgen" Ramadan, zoals ze dat noemen, al een paar jaar. "Normaal gaan we naar zijn lezingen in scholen en universiteiten in het centrum van Brussel. Daar

zitten meer intellectuelen in het publiek, en studenten. Vanavond zal je meer mensen uit de wijk zien." Haar gezichtsuitdrukking verraaft tot welke groep ze zichzelf rekent.

Ramadan is een echte bruggenbouwer, zegt haar moeder stellig vanonder haar glanzende hoofddoek. "Iemand die mensen met elkaar verbindt. Hij kijkt dieper dan het oppervlakkige omhulsel. In hun kern lijken mensen veel meer op elkaar dan wij denken."

Ramadan is bijzonder geliefd in Franstalig België, vooral bij de iets hoger opgeleide islamitische migranten en hun nog beter geschoolde kinderen. Bijna elke maand trekt hij in Brussel volle zalen om zijn boodschap van integratie en actief burgerschap te promoten. De Europese moslim is geen contradictio in terminis, dat is zijn uitgangspunt. Gefundenes Fressen voor een publiek dat zich zorgen maakt over hun plaats in het land waar ze geboren zijn en liefst ook willen sterven, maar ook voor zijn critici die dat luidkeels tegenspreken.

Wolf in schaapskleren

Crypto-islamist, homohater, vrouwenonderdrukker. Wolf in schaapskleren is een van de zachtere verwijten aan de Zwitser. Hij is de kleinzoon van Hassan al Banna, de Egyptische stichter van de eerste

Moslimbroederschap. Zijn tegenstanders vinden het verdacht dat Ramadan zich niet radicaal afzet tegen de overtuigingen van zijn grootvader. Al Banna was onder president Nasr een islamist en rabiaat tegenstander van westerse inmenging in Egypte. Hij werd vermoord door Egyptische overheidsagenten. De ouders van Ramadan stuurden hem in zijn geboortestad Genève naar de beste scholen, en hij werd naar eigen zeggen 'vrij en zonder enige religieuze druk' opgevoed. Religieus is hij zeker, zowel in overtuiging als in de praktijk.

Hij zag een job als hoogleraar aan zich voorbijgaan omdat de Verenigde Staten onder George Bush hem in 2004 een visum weigerden. "Omwille van mijn zeer scherpe en niet aflatende kritiek op hun beleid in Afghanistan, Irak en Palestina", zegt hij vandaag. Twee jaar geleden kon hij door een tussenkomst van Hillary Clinton voor de eerste keer aan een Amerikaans debat deelnemen.

Ramadan trok naar Oxford, waar hij tot op vandaag hedendaagse islamitische studies doceert. Eind januari opende hij zijn onderzoekscentrum naar islamitische wetgeving en ethiek in Qatar. Op het moment dat u dit leest, is hij onderweg naar Marseille om daar zaterdag twee lezingen af te werken.

Hij houdt er twee persoonlijke assistentes op

na: een in Groot-Brittannië en een in Parijs. Samen proberen ze een strak schema van reizen, doceren en spreken onder controle te houden. Met wisselend succes: drie keer werden afspraken voor een interview met deze krant gemaakt, twee keer op het laatste moment afgeblazen wegens 'een te drukke agenda'.

Arabisch ontwaken

In Molenbeek grommelen de vrouwen als de poorten van de moskee opengaan. Van de 750 zitjes is slechts een vierde voor vrouwen gereserveerd. De geslachten worden van elkaar gescheiden door een paar plasticen kamerplanten. Tot laat in de lang uitgesponnen conferentie zullen mannen en vrouwen blijven binnendruppelen. Bij gebrek aan stoelen knielen ze neer op het groene tapijt.

Een rimpeling van opwinding trekt door de zaal als een rijzige man in een elegante zwarte overjas de handen komt schudden van de prominenten op de eerste rij. Een hagelwit, opvallend hemd flatteert zijn getaande huid en grijswitte krulletjes. "C'est lui", fluistert Saida. Hij is naar de moskee gekomen om te spreken over de Arabische Lente. Die term is ongepast, verduidelijkt hij meteen. "Er is een verschil tussen een mislukte revolutie en een revolutie die nog niet beëindigd is. We kennen de uitkomst nog niet, dus ik spreek liever over de Arabische opstand of het Arabisch ontwaken. Op dit moment heb ik de

indruk dat Tunesië een succesverhaal kan worden, en dat succes zal de vele andere mislukkingen verdoezelen. Op dit moment worden er mensen gedood in Syrië. Egypte is nog steeds in de greep van het leger. De situatie is ernstig."

Die uitkomst van de revolutie is van zeer groot belang voor westerse en Europese moslims, verduidelijkt hij mij enkele dagen later. Hij is in Gent op uitnodiging van de Vlaams-Nederlandse vereniging deBuren en Mana, een islamitisch expertisecentrum. "Bij het begin van de revolutie zagen we jonge en minder jonge mensen op straat komen die vier dingen eisten: weg met de dictator, weg met de corruptie, geef ons een waardig leven. En, ten vierde, respecteer de belangrijke rol die vrouwen in deze opstand opnemen. De perceptie in het Westen was zeer positief. We vergaten bijna dat het om moslims ging. Je kon niet langer zeggen: kijk die moslims eens, ze zijn zo anders. Neen, ze willen blijkbaar hetzelfde als wij."

De volgende fase die de opstand is ingegaan, baart hem zorgen. "Wat er nu met vrouwen op het Tahrirplein gebeurt is vreselijk (seksueel getint geweld is weer helemaal terug, SVL). In Tunesië, Egypte en Marokko is er een islamistisch bewind aan de macht, ook in Syrië en Libië staan de islamisten sterk. De mensen daar kiezen dus, opnieuw, voor een bestuur dat ons vreemd en onbekend is. We weten nog niet of het uiteindelijke

resultaat dichter zal aanleunen bij het Turkse model (een seculiere staat, SVL) of het Iraanse (islamitische republiek, SVL). In het Westen rijst de twijfel."

In Molenbeek wil een oudere man na afloop van de lezing weten hoe Ramadan over de hoofddoek denkt. "Het is de taak van ouders om hun kinderen te onderwijzen, te informeren, en bewust te maken", zegt Ramadan. "En daar houdt het op. Ieder maakt zijn eigen keuze. Jouw gedrag is belangrijk, niet de mening van de gemeenschap." Er wordt geklapt, en dat irriteert Ramadan. "Jullie moeten niet applaudisseren, luister goed naar wat ik zeg: de echte islam, dat is verdieping van het geloof én vrijheid van denken."

Voor zijn tafeltje bestormd wordt door mannen om een handtekening of een foto op hun gsm, doet hij een laatste oproep: "Jullie zijn Belgische burgers van islamitische overtuiging. Jullie hebben sociale, religieuze, morele en juridische waarden. De staat waar jullie deel van uitmaken, heeft die ook. Laat je stem horen. We moeten deze waarden met elkaar verzoenen!"

In Gent vraag ik hem wat hij precies bedoelt met die 'verzoening'. Doelde hij op de sharia, de islamitische wetgeving? Het hoofddoekenverbod? Huwelijk en adoptie voor homoseksuele stellen, zoals dat hier kan? Hij glimlacht beminlijk en zegt dat hij het gewend is dat zijn

woorden geïnterpreteerd worden als "de stem van de moslim. Maar ik spreek hier als Europeaan, want dat ben ik. Ik breng geen andere waarden aan, ik pleit voor een consequente houding. Als je democratie, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid echt serieus neemt, dan gelden die voor iedereen. En niet alleen voor de blanke middenklasse. Het spijt me, maar de manier waarop migranten in Europese landen behandeld en gecriminaliseerd worden zit gewoon fout. Een hoogopgeleide, rijke Marokkaan of Nigeriaan wordt van harte welkom geheten: die hersenen zien we graag komen. Maar de lichamen van de arme mensen, die willen we niet. Terwijl het duidelijk is dat de economie hen binnenkort hard nodig heeft."

"Ik heb echt een probleem met de steeds terugkerende vraag naar de positie van de vrouw in de islam. Er moet veel meer gepraat worden over de mannen in de islam!" Er valt een korte, geladen stilte, die Tariq Ramadan bewust twee seconden laat duren. "Het probleem van al die vrouwen zijn namelijk mannen." De zaal lacht opgelucht, applaus! Alle rode pluchen stoeltjes van de Voorruit zijn bezet, Turkse koppeltjes zitten zij aan zij met culturo's die voor de aanvang nog snel hun laatste clavecimbelconcert recenseren.

Zijn fans vergelijken hem met Martin Luther King, de Amerikaanse zwarte leider. Wie Ramadan hoort

spreken, ziet de overeenkomsten. Hij heeft het over trots, afkomst en zelfbewustzijn. Over de rijke islamitische cultuur die moslims zelf niet kennen. "Ik heb geluk met mijn achtergrond. Niemand kan de historische grootsheid en rijkdom van Egypte in twijfel trekken. Maar jullie, Marokkanen, Algerijnen, Turken, hebben dat ook. En er is hoop: de tajine is hier ontdekt. En ze vinden het lekker!"

Sta op, roept hij herhaaldelijk naar zijn publiek. "It's time for change. En schud die slachtofferrol van je af."

Mentaal getto

Die slachtoffermentaliteit, preciseert Ramadan in ons gesprek, is de grootste rem op de ontwikkeling van de Europese islamitische gemeenschap. "Het idee dat ze hier niet gewenst zijn, wordt een argument om zich te isoleren. Zo maken moslims zichzelf tot lijdend voorwerp. Ik vind dat je uit dat mentale getto moet breken, en actief deelnemen aan de samenleving."

Veel Europese moslims hebben zich opgesloten in hun eigen gevangenis, zegt hij. "Vanuit een defensieve houding maken ze zichzelf wijs dat ze met allerlei regeltjes de islam en hun eigen gemeenschap beschermen, maar eigenlijk isoleren ze zich. De discussies binnen de gemeenschap gaan alleen maar over wat wel of niet kan volgens de islam, wat halal is en wat haram. Niemand stelt nog hardop vragen over het gedrag van

mensen. Regels gaan over beperkingen, gedrag gaat over ethiek."

Islamitische ethiek

En zo zijn we aanbeland bij zijn stokpaardje, de islamitische ethiek. In dat opzicht heeft Ramadan meer gemeen met de orde van de jezuiten dan met de Zwarte Panters: plus est en vous, de slogan is hem op het lijf geschreven. Studie, zelfontplooiing, individuele verantwoordelijkheid, dat is volgens Ramadan de kern van de moslimethiek.

Maar wat met discriminatie, vraagt een meisje in de Vooruit zich vertwijfeld af. En de media, die moslims altijd afschilderen als fundamentalisten. Natuurlijk is het moeilijk, antwoordt Ramadan. "Maar geef nooit op. En als je onrecht wordt aangedaan, dan stap je naar de rechtbank."

Dat is precies wat hij deed nadat hij in Rotterdam op aandringen van donkerblauwe politici werd ontslagen als stadsadviseur en hoogleraar. Enkele onduidelijke uitspraken over homoseksualiteit - een verkeerde vertaling uit het Arabisch, aldus Ramadan - maakten hem verdacht, zijn opdrachten voor de Iraanse tv kostten hem de kop. De zaak is in beroep, Ramadan eist een schadevergoeding van 75.000 euro.

Wat vertelt de koran over de steniging van vrouwen, vraagt een Nederlandse vrouw in het publiek hem ferm. Ramadan grijnst, dit is een klassieker. Hij pleit openlijk voor een moratorium, niet de

afschaffing, op lijfstraffen. Stevige munitie voor critici. Alleen de Bijbel spreekt over het stenigen van vrouwen, zegt hij fijntjes. "De islamitische teksten, en niet de Koran, hebben het over steniging van vrouwen én mannen." Een moratorium is volgens Ramadan de enige weg om uiteindelijk tot opheffing te komen. "Eerst moeten ze ermee stoppen, en dan diep nadenken over de omstandigheden en de context waarin die tekst tot stand is gekomen. Dan dringt zich maar een conclusie op: steniging, lijfstraffen en de doodstraf zijn niet toepasbaar. Omdat ze indruisen tegen de geest van de islam."

Wilt u dan uw geloof veranderen, dringt de dame aan. "Ik ben zeer trouw aan mijn geloof. Ik verander de manier van denken."

Wat is dat toch met hem, vraag ik, die controverse die aan hem kleeft als een bumpersticker. "Hoe meer er naar mij geluisterd wordt, hoe gevaarlijker ze mij vinden. Ik val populistten aan, ik wijs op het gevaar dat zij met zich brengen. Voor alle Europeanen. Zij schilderen mij af als een crypto-islamist en een fundamentalist. Met twijfel en verdachtmakingen proberen ze mij te ondermijnen. Daar vecht ik al 25 jaar tegen, maar hoe bewijs ik dat ik niet met dubbele tong spreek? Sommige mensen vinden mijn discours akelig, omdat ik nooit de rol van slachtoffer speel. Ik ben niet tevreden met tegenstrijdigheden in het Europees beleid, ik verzet

mij tegen de gang van zaken in de moslimgemeenschap. Dat wordt niet in dank afgenomen."

Ramadan is ervan overtuigd dat de aanvallen niet meer zijn dan een overgangsfase, zegt hij. "Je ne suis que l'arbre qui cache la forêt. Door mij te viseren zien ze de mensen niet die achter mij staan. Ik zie veel mannen en vrouwen, jong en minder jong, die toegewijd, assertief en zichtbaar zijn. En ze vertellen net hetzelfde als ik. Mijn publiek wordt breder, ik spreek met Noam Chomsky, de daila lama, rabbijnen en Europese politici. En met wat er nu in de Arabische wereld aan het gebeuren is, komt mijn gelijk steeds dichterbij. Universele waarden zijn niet islamitisch, Europees of westers. Die waarden zijn gemeenschappelijk."